

Dostál, Bořivoj

[Sedov, Valentin Vasil'jevič. Proischoždenije i ranňaja [i.e. rannjaja] istorija slavjan]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1981, vol. 30, iss. E26, pp. 161-163

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109931>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

transportních prostředků, jako je čtyřkolový vůz, lodice aj. Stejně tak je patrna snaha po postžení politických osudů nositelů jednotlivých kultur: otomanská kultura se šíří ze své kolébky (podle autora v údolí řeky Eriu) počátkem II. fáze k západu do údolí řeky Nir a dále až na Slovensko, ku konci této fáze i do areálu wietenberského lidu. Novou éru doby bronzové zahajuje kultura Suciui de Sus, jejíž počátek je synchronizovatelný s počátkem mykénských šachtových hrobů (16. stol.). Na konec II. fáze kultury Suciui de Sus spadá historie velkého egejského stěhování, jehož ohlasy jsou přímo či nepřímo postižitelné i ve sledované části RSR. Na konec doby bronzové pak spadá zesílení vnějšího tlaku severotráckých kmenů.

Monografii T. Badera je třeba uvítat zvláště pro její konkrétní materiálový obraz dotyčné části Rumunska v době bronzové, což s ohledem na blízké sousedství východního Slovenaka má zvláštní význam pro československé odborníky.

Vladimír Podborský

V. V. Sedov: *Proischoždenije i ranňaja istorija slavjan*. Moskva, Nauka 1979. 157 str., 30 obr., cena 75 kopějek.

Kniha V. V. Sedova o původu a nejstarší historii Slovanů podává nejen stručný přehled starších názorů k dané problematice, ale rozpracovává i metodologické otázky možnosti jednotlivých vědních disciplín v jejím řešení a nakonec předkládá návrh vlastní archeologické rekonstrukce procesu slovanské etnogeneze konfrontovaný s výsledky ostatních vědních oborů. Autor je si plně vědom, že problém slovanské etnogeneze má v současné době daleko do vyřešení a že může být při nedostatečné pramenné základně objasňován jen pomocí vědeckých hypotéz. Tím větší je jeho zásluha, že se pokusil vnést přehled do směsi často protichůdných názorů a vytvořit vlastní koncepci vycházející z archeologických pramenů.

Dějiny bádání (str. 7–16) obsahují výčet a charakteristiku základních řešení původu Slovanů od nejstarších teorií (balkánsko-dunajská, skytsko-sarmatská) přes Šafařkovu tezi o zakarpatské pravlasti, doplněnou a široce zdůvodněnou na počátku 20. století L. Niederlem, vedle současných paleobotanicky a hydronymicky podložených koncepcí J. Rostafiňského, A. A. Šachmatova a M. Vasmera až k hypotézám meziválečné a poválečné polské neoauchtonistické školy (J. Kostrzewski, J. Czekanowski, T. Lehr-Splawinski, W. Hensel a izolovaně stojící K. Moszyński) a poválečné názorově se prudce rozvíjející školy sovětské (Artamonov, Treťjakov, Gornung, Petrov, Filin, Rybakov). Přehled je místy příliš telegrafický, což může vyvolat nesprávné pochopení tezí jednotlivých badatelů.

V metodologické části (str. 17–43) koriguje Sedov obecně uznávaný názor o nutnosti spolupráce v řešení etnogenetických otázek mezi historií, lingvistikou, archeologií, antropologií, etnografií aj. v tom smyslu, že každá z uvedených věd musí vycházet z vlastní pramenné základny, postupovat vlastními metodami a budovat na vlastních závěrech. Teprve závěry jednotlivých disciplín je možné konfrontovat, nelze je však kombinovat.

Při hodnocení výsledků filologického bádání upozorňuje autor na důležité zjištění, že rozpad indoevropské jednoty je nutno chápat jako složitý a tisíciletý proces, v jehož rámci se vytvořila nejdříve praevropská jazyková jednota, z níž se v různých časových odstupech vyčlenily jednotlivé evropské prajazyky, přičemž praslovanština patřila k pozdním. Přehodnocením lingvistického materiálu se ukázalo, že Praslovanové museli být v dávném styku pouze se západními Balty, zatímco od Iránců byli odděleni Thráky a dostali se s nimi do kontaktu až od přelomu letopočtu stejně jako s Germány, od nichž je původně oddělovali Keltové a Illyrové. Všeobecně autor konstatuje, že lingvistickým faktům chybí územní, časová a konkrétně historická lokalizace. Nemohl-li při přehledu zpráv antických a byzantských autorů o Slovanech přinést nic nového, je o to cennější jeho mapa antropologických typů vytvořených na základě kombinace lebečního a obličejového indexu, demonstrující antropologickou pestrost raně středověkých Slovanů. Přednosti archeologie v etnogenetickém výzkumu spatřuje Sedov v konkrétně historické hodnotě jejich pramenů lokalizovatelných geograficky a chronologicky. Poněvadž pokládá za důkaz etnické kontinuity genetickou návaznost některých jevů při střídání archeologic-

kých kultur, zdůrazňuje zásadní význam retrospektivní metody používané již O. Montéliem a G. Kossinou, jehož sídlištně archeologická metoda vyúsťující v šovinistické a rasistické koncepte byla ostře kritizována. Pokud jde o vztah archeologické kultury a etnika, soudí, že některé kultury odpovídají etnickým jednotkám, jiné že jsou polyetnické. Slované etnografické prvky lze sledovat retrospektivní metodou v pohřebním ritu, v architektuře a keramice od poměrně jednotné kultury z období geneze raně středověkých slovanských států přes slovanské kultury 6.—7. století z doby expanze až k polyetnickým kulturám doby římské (převorská a černachovská) a nejloubejší do minulosti až ke kultuře zvonových hrobů.

Počátky Slovanů (str. 44—52) lze podle Sedova postihnout nejdříve v kultuře zvonových hrobů vzniklé v 5.—4. století před n. l. v meziříčí střední Visly a Odry v důsledku převrstvení pozdnělužické kultury (jazykově praevropské) kulturou pomorskou (jazykově baltskou). Teprve od tohoto momentu lze sledovat kontinuitu slovanských etnografických příznaků. Chronologicky tato kultura odpovídá první etapě praslovanského jazyka (podle Filina), geograficky se kryje se slovanskou pravlastí stanovenou podle výskytu praevropských lexikálních prvků v hydronymii a koresponduje s prokázanými jazykovými kontakty se západními Balty, Kelty a částečně i Germány.

Slované v pozdnělatinském a římském období (str. 53—101) se skrývali v polyetnických kulturách — převorské a černachovské, zatímco zarubíněcká kultura byla etnický labilní, spíše však inklinovala k baltskému masívu. Rozdílné prvky v základních projevech převorské kultury (zemnice a nadzemní domy jedno- i víceprostorové, hroby kostrové i žárové — jámové, popelnicové i vrstvosé, se zbraněmi i s nástroji, s ptačími i zvířecími kostmi, s různým procentem a tvary v ruce lepené keramiky aj.) svědčí, že jejími nositeli byli jak Slované, tak Germáni. Uvedené etnografické zvláštnosti se projevují v odlišné míře v oderském a viselském areálu převorské kultury. Viselský areál se kryje s teritoriem kultury zvonových hrobů a lze ho ztotožnit s antickými Venedy; převažuje v něm v ruce lepená keramika s tvary blízkými pražskému typu. Časově odpovídá převorská kultura střední fázi praslovanštiny (podle Filina); tehdy do ní proniklo nejvíce germánských termínů.

Polyetničnost černachovské kultury se projevuje převorskými (jámové hroby, hrncovitá keramika vejčitých, soudkovitých a dvoukónických profilů, miskovitá nádoby na nožkách, s ixovitými ušky, s plastickými úchytkami aj.), východopomořsko-mazovskými (gótskými), skytsko-sarmatskými (hroby s výklenky, s katakombami, se specifickou orientací koster, s hojnými keramickými přídávky, deformace lebek, antropologické příznaky aj.) a zarubíněckými prvky (spálené kosti v nepříkryté popelnici, některé tvary lepené keramiky). Převorské a zarubíněcké prvky se koncentrují v podolsko-dněperském regionu černachovské kultury, vyznačujícím se převahou žárových hrobů, západní orientací u kostrových hrobů a výskytem polozemnic. V tomto regionu osídleném původně íránskými a slovanskými kmeny nabýli postupně převahu Slované; projevují se v něm genetické souvislosti v lepené keramice a v architektuře s pozdějšími slovanskými památkami. Právě tam se uskutečnila slovansko-íránská symbióza v rámci kmenového svazu Antů.

Slované v 5.—7. století (str. 101—143) vytvořili tři archeologická uskupení odpovídající etnonymům byzantských autorů — Sklavíni, Antové a Venedové. Sklavínské uskupení se projevuje klasickými tvary pražského typu známými z nechráněných sídlišť s polozemnicemi, z malých hradíšť s kůlovými domy, z plochých i mohylových pohřebišť. Klasický pražský typ a migrační proud, jímž byl nesen, vyvozuje Sedov z viselského regionu převorské kultury a předpokládá jeho rozvětvení na směr západní, jižní a východní. Antské uskupení ztotožňuje s peňkovskou keramikou rozšířenou původně mezi Dněstem a Dněprem; byla odvozena z černachovských tvarů slavizovaného podolsko-dněperského regionu. Šířila se na jihozápad do Podunají, ale též na severovýchod do oblasti kolčinské kultury. Řadí k ní i v ruce lepenou keramikou širších soudkovitých tvarů ze slovansko-avarských pohřebišť a z náleží českých a polabských, jejíž rozšíření spojuje s etnickými pohyby v Karpatské kotlině způsobenými Avary. Jako doklad těchto pohybů uvádí rozšíření paprsčitých spon a ozdob martynovského typu, rozšíření etnonymu Chorvatů a Dulebů, hlásky h a mezokráních úkolcích antropologických typů, které mají svůj původ v íránském substrátu černachovského osídlení. Venedské uskupení se odráží v sukowské, feldbergské, pohavolské nezdobené, dziedzické a tornowské keramice vyznačující se užšími i širšími, zaoblenými i dvoukónickými hrncovitými i miskovitými tvary, známými z nechráněných sídlišť i hradíšť s nadzemními domy srubové nebo kůlové konstrukce. Značná část této keramiky je odvoditelná z oderského areálu převorské kultury,

na jehož osídlení měli významný podíl Germáni. Uvedená tři uskupení odpovídají poslední etapě vývoje praslovanského jazyka těsně před jeho rozpadem.

Kniha je vybavena četnými mapami instruktivně dokládajícími autorovy závěry. Jsou výsledkem náročné a dlouhodobé práce; bohužel u mapy 15 a 16 došlo k záměně textů. Uzavřenosti své koncepce mohl Sedov dosáhnout jen za cenu značného zobecnění a hypotetičnosti některých závěrů. Lze např. pochybovat o tom, že v ruce lepená nezdobená keramika širších tvarů s vyhnutými okraji, známá v celém areálu pražského typu, se rozšířila i v Čechách a v Polabí v souvislosti s etnickými pohyby způsobenými Avary. Blížší vysvětlení v textu by vyžadoval termín pražsko-peňkovská keramika použitý pod obr. 22. Též pojetí podunajského typu je v knize nepřesné a jeho původ nebude asi souviset s etnickou migrací, nýbrž s místním vývojem výrobní technologie. Konečně tzv. venedské uskupení je stanoveno na základě poměrně různorodé keramiky s datací někdy problematickou, popřípadě vysloveně pozdní; ostatní slovanské etnografické příznaky jsou velmi nevýrazné nebo zatím chybí. Přes uvedené pochybnosti a některé nepřesnosti, které do díla pronikly zejména v citacích, osobních a místních jménech, jde o práci průkopnickou, systematickou, řešící otázky slovanské etnogeneze v celém jejich územním rozsahu i problémové šíři a měl by se s ní seznámit každý, kdo se z jakéhokoliv hlediska zabývá touto problematikou.

Bořivoj Dostál

Současné corpus dokladů lineárního písma B. Vydání textů lineárního písma B má sota třicetiletou tradici, je však příkladem soustavného úsilí o co nejdůkladnější editorskou práci v oblasti lineárních B dokumentů. Od prvních soustavnějších edicí ze začátku padesátých let vede cesta k důkladným vydáním let sedmdesátých. Základní edice, na nichž spočívají současná mykénologická bádání, jsou tyto:

I. Nápisy na hliněných tabulkách:

a) *Knóssos*: Knósské texty byly pro svou troskovitost vždy obtížněji zpracovatelné. Jejich zatím nejlepší edicí je publikace *Knossos Tablets*⁴, vydaná J. Chadwickem, J. T. Killenem a J.-P. Olivierem v Cambridgi roku 1971 a obsahující transliterace vydaných textů v latince. Dílo vyšlo v době, kdy nebyly ještě plně ukončeny práce na spojování jednotlivých knósských tabulkových fragmentů. Proto je třeba při práci s *KT*⁴ přihlížet i k těmto dalším časopiseckým studiím: L. Godart—J.-P. Olivier, *Studi micenei ed egeo-anatolici* 15, 1972, 33—49; L. Godart—J.-P. Olivier, *Minos* 13, 1972, 113—129; L. Godart—J.-P. Olivier, *Bulletin de Correspondance Hellénique* 97, 1973, 5—22. Nová edice, která by již brala v úvahu poslední změny, se teprve připravuje; první její svazek je plánován na rok 1982. Celkový počet samostatně registrovaných knósských tabulkových textů činí dnes 3369, vzhledem k jejich značné zlomkovitosti je však třeba i napříště počítat s možnostmi dalšího spojování fragmentů.

b) *Pylos*: Základní, již dostatečně prověřenou edicí je soubor *Pylos Tablets Transcribed I—II*, Roma 1974, 1976, vydaný E. L. Bennettem a J.-P. Olivierem. Toto nejnovější vydání pylských textů, rovněž obsahující pouze transliterace v latince, obsahuje celkem 1113 epigrafických položek — tj. 1112 nápisů na hliněných tabulkách a 1 krátký text na fragmentu hliněné nádoby. Epigrafická analýza pylských textů je na pokročilejším stupni než u knósských dokumentů, pylské corpus lze tedy pokládat za relativně uzavřené.

c) *Mykény*: Soubor tabulek z Mykén, ojediněle rozhojňované i novějšími nálezy, tvoří náplň edice A. Saconiové *Corpus delle iscrizioni in lineare B di Micene*, Roma 1974; obsahuje celkem 73 položek, všestranně popsaných a uveřejněných ve fotografiích, faksimiliích i v transliteracích latinkou. Pro rychlou orientaci je však užitečná i starší edice J.-P. Oliviera *Mycenae Tablets IV*, Leiden 1969 (jen transliterace textů v latince).

d) *Théby*: Thébské tabulky byly nejprve uveřejněny ve dvou časopiseckých edicích: J. Chadwick, *Linear B Tablets from Thebes*, *Minos* 10, 1969, 115—137, a Th. Spyropoulos—J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, *Minos*, Supl. 4, Salamanca 1975; k doplnění základních informací srov. i stať J.-P. Oliviera v *Analekta Archaeologica ex Athenon* 4: 2, 1971, 269—272. Teprve nedávno se tyto texty dočkaly souborné edice